

Chvojka, Ondřej

Dějiny výzkumu doby popelnicových polí v jižních Čechách

In: Chvojka, Ondřej. *Jižní Čechy v mladší a pozdní době bronzové*. Měřínský, Zdeněk (editor); Klápště, Jan (editor). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, pp. 10-22

ISBN 9788021049215

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/127529>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

2. DĚJINY VÝZKUMU DOBY POPELNICOVÝCH POLÍ V JIŽNÍCH ČECHÁCH

První zmínky o archeologických nálezech z jižních Čech se v literatuře objevují již před polovinou 19. století (*Sklenář 1992; Fröhlich 1993c*), několik z nich můžeme spojit i s epochou popelnicových polí. Patrně prvním evidovaným jihočeským nálezem z mladší doby bronzové byl bronzový hrot kopí, nalezený v roce 1841 ve Stožci (*Sklenář 1992, 240; Kubů – Zavřel 2001, 37, Abb. 10:7*). Před rokem 1850 byl darován do Národního muzea v Praze zlomek pravděpodobně mladobronzového meče, nalezený údajně v Milevsku (→ Milevsko II: *Sklenář 1992, 141, lok. 427/1*). Ve stejné době, roku 1849, byl do téhož muzea darován i bronzový hrot šípů ze Zvíkova (→ Zvíkovské Podhradí I: *Hlavatý 1857, 188; Sklenář 1992, 284, lok. 891/2*). Krátce po polovině 19. století byl objeven i depot náramků Písek X, který je dnes z velké části uložen v královéhradeckém muzeu. Kolem roku 1845 nechali prozkoumat několik mohyl v lese Chlum u Sepekova (→ Sepekov I) úředníci milevského premonstrátského panství (*Fröhlich 1997a, 185; Fröhlich – Chvojka 2003, 46*), není však jisté, zda-li přitom učinili nějaké nálezy z mladší doby bronzové.

Skutečné počátky terénní archeologické práce však můžeme v našem regionu pozorovat až po roce 1850. Jednou z prvních osobností, které začaly soustavněji sledovat a zachraňovat archeologické nálezy, byl písecký krajský hejtmán **František Karel Miltner** (1797–1874). Právě z titulu své funkce se mu podařilo zachránit pro Národní muzeum celou řadu významných archeologických nálezů z Písecka, jako např. proslulé časné laténské předměty z knížecí mohyly v Hradišti u Písku (*Fröhlich 1974; Sklenář – Sklenářová 2005, 384*). Tyto nálezy pak podrobněji publikoval v Památkách archeologických jeho syn **Jan Bohuslav Miltner** (1841–1887), který zde mj. poprvé zveřejnil informaci o sporném hromadném nálezů z Pasek I (*Miltner 1862–1863*). Zmínka o paseckém souboru se dostala i do první skutečné syntézy českého pravěku od **Jana Erazima Wocela** (1802–1871), stejně jako jiný sporný nález ze Zadních Ptákovíc I (*Wocel 1868, 40, 574–575*).

V 50. a 60. letech 19. století se objevují zprávy o dalších nálezech, učiněných ovšem bez jakékoliv dokumentace a dnes většinou ztracených. Vedle zmíněných bronzů ze Zadních Ptákovíc I, které byly vykopány v roce 1866, můžeme uvést nález bronzových sekerek z Rataj I, učiněný v roce 1856 (*Hraše 1896–1897, 359*). Snad v roce 1864 byl na katastru Skočice objeven bronzový meč z pozdní doby bronzové (→ Skočice II), který se oproti předějším nálezům dodnes dochoval (*Woldřich 1883, 3*). Dochovány jsou i dvě štítové spony, které byly nalezeny roku 1865 pravděpodobně v mohyle ve Vrcovicích II a které získal pro Národní muzeum **Martin Kolář** (1836–1898), profesor reálného gymnázia v Táboře. Kolář patřil k prvním průkopníkům archeologie na Táborsku a Písecku (ke Kolářovi celkově viz *Cihhart 1936; Sklenář – Sklenářová 2005, 298*), jehož zásluhou byla do literatury uvedena řada důležitých lokalit, jako

např. Písecká Smoleč I (*Kolář 1866–1867*) nebo Hradiště u Písku I (*Kolář 1871–1873*). Pod Kolářovým vedením byl v roce 1896 uskutečněn první výzkum jihočeského mladobronzového mohylového pohřebiště na Hájku u Drhovic (→ Drhovice I), provedený však bohužel bez patřičné dokumentace (*Kolář 1898–1899*).

Výzkumy mohylových pohřebišť se v jižních Čechách staly od 70. let 19. století hlavní náplní archeologické práce a jejich soustavné odkryvy pokračovaly až do prvních desetiletí 20. století. Největší zásluhu na poznání jihočeských mohyl měli bezesporu tři nejpřednější představitelé jihočeské archeologie poslední třetiny 19. století: J. K. Hraše, J. N. Woldřich a J. L. Píč.

Činnost **Jana Karla Hraše** (1840–1907) byla zaměřena především na průzkum povodí říčky Smutné na Bechyňsku, kde objevil, prozkoumal a publikoval celou řadu pravěkých mohyl. Takto koncipovaný systematický průzkum neměl ve své době obdoby (podrobněji viz *Fröhlich 1970c; Michálek 1976b; Chvojka – Michálek 2005b*). Z námi sledované epochy popelnicových polí zkoumal Hraše několik mohyl na již zmíněné lokalitě na Chlumu u Sepekova (*Hraše 1864–1865; týž 1879a; týž 1879b; Fröhlich – Chvojka 2003, 46*). Do historie archeologického poznání jižních Čech však Hraše vstoupil také svým zásadním výzkumem mohylového pohřebiště ze střední doby bronzové až přechodného horizontu k mladší době bronzové a z doby železné v Plavu u Českých Budějovic (→ Plav II), který provedl spolu s **Františkem Stulíkem** (1818–1890; k výzkumu v Plavu obecně viz *Sklenář 1983*).

Velký přínos měla terénní činnost známého geologa a paleontologa **Jana Nepomuka Woldřicha** (1834–1906). Od roku 1874 začal v jižních Čechách soustavně zkoumat mohylová pohřebišť i celou řadu hradišť, u nichž pořizoval na svou dobu velice kvalitní plány. Příkladem je do pozdní doby bronzové datované hradiště Baba u Hluboké nad Vltavou (→ Hluboká nad Vltavou I) nebo s výhradami i v mladší době bronzové osídlené hradiště Skočice I a dále mohylová pohřebišť z mladší doby bronzové Chaletice I, Skály I, Újezd u Vodňan I, Kestřany V, Doubrava I a Netolice II (srov. *Beneš – Michálek – Zavřel 1999, 109; Michálek 2006b*). Výsledky svých výzkumů publikoval Woldřich v desítkách článků a studií, z nichž nejvýznamnější jsou zejména jeho pětidílné „Beiträge“ (*Woldřich 1883–1893*). V nich zveřejnil i řadu informací a zmínek o dalších nálezech, které by jinak zcela unikly pozornosti (např. pravděpodobný depot Skály II, nález meče Skočice II, náramku Nový Dvůr IV, jehlice Putim XII, mohyly Albrechtice nad Vltavou II a III, bronzový hrot Slavětice I, depot Zahájí I aj.).

Velmi zajímavou osobností jihočeské archeologie 19. století byl také **Jindřich Rychlý (Richlý)** (1839–1907), první průkopník archeologie na Jindřichohradecku (*Fröhlich 1973a*). V jeho celoživotní práci o bronzových depotech a hrobových nálezech

z Čech, která je vůbec první monografií o době bronzové v Čechách (*Richlý 1894*), byly mj. poprvé publikovány některé významné jihočeské celky mladší doby bronzové, jako např. depot ze Zahájí I nebo sporné hromadné nálezy z Pasek I a Horní Cerekve. Tyto hromadné nálezy bronzů vedly Rychlého k úvahám o pravěkých komunikacích, a tím se stal i jedním z průkopníků výzkumu dávných dálkových cest. Rychlý sice ještě nečlenil dobu bronzovou na dílčí chronologické úseky, přesto si již povšiml, že kostrové hroby jsou starší než žárové mohyly. V jeho práci se též poprvé objevilo bližší chronologické určení jihočeské lokality, když byl údajný depot z Pasek zařazen až na samý závěr doby bronzové a do přechodu k době halštatské (*Richlý 1894*, 121).

Spíše okrajově přispěly k poznání epochy popelnicových polí v jižních Čechách i další osobnosti této doby: **František Faktor** (1861–1911) uvedl do literatury výšinné sídliště Brloh I (*Faktor 1895*), **Moric Lüssner** (1813–1891) poprvé psal o hradišti na Zvíkově (→ Zvíkovské Podhradí I) i o depotu Zbonín I v jeho blízkosti (*Lüssner 1878–1881*). Tehdejší ředitel českobudějovického muzea **Adolf Lindner** (1827–1906) zachránil část nálezů ze sporného depotu Čakov I (*Lindner 1893*). Na Horažďovicku působil v této době učitel **Štěpán Karel Vydra** († 1911), který zde evidoval či přímo zachránil několik nálezů bronzové industrie (Hejná I, Malý Bor I: *Vydra 1902–1903*). Nástupcem Martina Koláře na Tábořsku se v 90. letech 19. století stal **Josef Švehla** (1861–1934), jeden z prvních průkopníků středověké archeologie v Čechách, který v letech 1898–1899 provedl výzkum na mohylníku Drhovice I (*Švehla 1899*; *týž 1900*; *týž 1923*, 18–21). Další lokality byly však i v této době objeveny či zkoumány bez jakékoliv dokumentace (např. depoty Malé Nepodřice II, Varvažov I, Zbonín I a II, Zvíkovské Podhradí II a III, Křenovice I a Čakov I, výkopy některých mohyl v Řepči I, Slavětích I, Vlkově I, Netolicích I, v okolí Bavorova aj.). Ze závěru 19. a počátku 20. století pochází i několik ojedinělých nálezů, získaných většinou bez bližších nálezových okolností (např. Holičky I, Jetenovice I, Křenov I, Libínské Sedlo I, Nestánice I, Novosedly u Č. Krumlova II, Strakonice VI, Velké Nepodřice III, Vyšší Brod I).

V poslední třetině 19. a na počátku 20. století se tak vytvořil základní pramenný fond jihočeského pravěku a raného středověku, který pro některá období (např. pro střední dobu bronzovou) nebyl dodnes takřka překonán. Osobností, která nejen přispěla velkou měrou k jeho vytvoření, ale která zároveň jako první tento pramenný fond komplexně zhodnotila a zasadila jej do vývoje celých Čech, se stal **Josef Ladislav Pič** (1847–1911). Mezi léty 1888 a 1910 prozkoumal (někdy v zastoupení svého laboranta V. Landy) v jižních Čechách téměř 140 mohyl (srov. *Fröhlich 1993d*), z nichž některé spadají do počátku mladší doby bronzové: Drhovice I, Opařany I, Paseky II, Plav II, Řepč I, Sepekovi II. Výsledky svých výzkumů publikoval Pič průběžně zejména v Památkách archeologických, všechny je však posléze shrnul do svého životního díla „Starožitnosti země České“, přičemž jihočeské nálezy jsou obsaženy zejména v dílech I/2 a III/1 (*Pič 1900*; *týž 1909*). Kromě lokalit jím přímo zkoumaných jsou zde shrnuta veškerá do té doby známá mohylová pohřebiště i hradiště, z nichž některá byla Pičem vůbec poprvé publikována (pro sledovanou epochu např. hradiště Chřešťovice I). Důležitý přínos však měla Pičova syntéza i v teoretické rovině: doba bronzová zde byla jednoznačně definována jako

jediná epocha s jediným obyvatelstvem, žijícím zde až do vpádu „galských Bójů“ a měnícím postupně svou kulturu pouze díky obchodním kontaktům s cizími oblastmi (*Pič 1900*, 65–67). Vydáním uvedeného několikavazkového monumentálního Pičova díla na prahu 20. století se jakoby symbolicky uzavírala tato první „průkopnická“ epocha v dějinách jihočeské archeologie, kdy byly položeny skutečné základy tohoto oboru v našem regionu.

Na počátku 20. století dochází k rozhodujícímu obratu v nazírání na dobu bronzovou, kdy se za hlavní kulturní a civilizační fenomén střední Evropy začala považovat lužická kultura. Její vystoupení na dějinnou scénu tak zároveň ohlašovalo novou etapu v pravěkému vývoji našeho území. Poprvé tím došlo k vyčlenění a definování mladší doby bronzové z dosud jednotně chápané epochy. Hlavní zásluhu na vytvoření této koncepce měl **Karel Buchtela** (1864–1946), který u nás jako první popsal tzv. lužickou expanzi a v jejím důsledku vzniklou kulturu knovízskou (*Buchtela 1903*, 2–3; *týž 1906*, 34–36). Autor se dotkl také jihočeských poměrů: první obyvatelé sem měli přijít z Bavorska ve střední době bronzové. Tento mohylový lid pak měl po celé následující období vyvíjet tlak na středočeskou knovízskou kulturu, až nakonec došlo k jejímu podlehnutí a vzniku kultury bylanské (*Buchtela 1906*, 43).

Svým dílem položil K. Buchtela základ k dalšímu bádání o epoše popelnicových polí ve středních a severních Čechách. Situace v jižní části Čech však zůstávala nadále nejasná. Obrat nastal teprve na počátku 20. let, kdy se **Janu Eisnerovi** (1885–1967) podařilo vyčlenit kulturu milavečskou. Při jejím definování (*Eisner 1921*, 16–17; *týž 1922–1923*) si povšiml vzájemné příbuznosti s jihoněmeckými popelnicovými poli i se středočeskou knovízskou kulturou, od níž se lišila jen mohylovým způsobem pohřbívání a chudším inventářem. Nejasný mu však zůstával vznik této kultury – uvažoval buďto o příchodu nového lidu, nebo o spontánním vývoji z mohylové kultury.

Zatímco J. Eisner ještě váhal označit milavečskou kulturu za důsledek příchodu nového lidu, stala se teorie o lužické expanzi především díky J. Schránilovi a A. Stockému záhy poté zcela dominující (*Schránil 1928*, 136–188; *Stocký 1928*, 17). Proti tomuto pojetí sice již v období první republiky vystoupilo několik badatelů, zejména I. L. Červinka, který poukázal na kontinuální vývoj knovízské i milavečské kultury z kultury mohylové (*Červinka 1926*, 10–11; *týž 1935*, 4–5), postavení „lužické teorie“ tím však nijak nebylo oslabeno. Naopak v polovině 30. let došlo k dalšímu propracování tohoto teoretického modelu vývoje a k jeho takřka všeobecnému přijetí v celé středoevropské archeologii. Hlavní zásluhu na dotvoření této expanzivní koncepce, která pak téměř nepochybně platila až do konce 50. let, měli v Čechách Jan Filip a Jaroslav Böhm.

Jan Filip (1900–1981) považoval ve shodě se staršími názory za prvé obyvatele jižních Čech lid mohylové kultury, který již ve střední době bronzové kulturně i mocensky pronikl do středních Čech. Do tohoto smíšeného středočeského prostředí pak začala pozvolna pronikat lužická kultura, čímž došlo ke vzniku knovízské kultury. Proces tohoto pronikání lužické kultury do nitra Čech byl po určité době urychlen tlakem slezské kultury – v důsledku pak nastala skutečná lužická expanze. Vzhledem ke značné koncentraci osídlení ve středních Čechách však musel tento lužicko-knovízský lid hledat nová území,

a proto se obrátil do jižních Čech. Poprvé tak bylo osídleno Příbramsko a poté dobyvatelé postupovali především do Pootaví, kde jsou jejich dokladem četné ploché žárové hroby. Zde se také patrně střetli s domácí mohylovou kulturou, čehož dokladem je několik hradíšť v této oblasti. Mohylová kultura brzy lužicko-knovízskému tlaku podlehla, přijala novou kulturu (nastává tím milavečská fáze mohylové kultury) a posléze se zcela vytratila ze scény. Během staršího halštatského stupně (HA) se pak jednotná lužická oblast rozpadla na řadu smíšených kultur. Jednou z nich byla i knovízská kultura, ovládající tehdy větší část Čech. Její vývoj pokračoval i v další periodě, odpovídající Reineckovu stupni HB, tehdy však již není prokázána v jižních Čechách (*Filip 1934–1935*, 35–52; *týž 1936–1937*, 6–25). J. Filip také poprvé zmínil tzv. jihočeskou větev knovízské kultury, odlišující se v některých rysech (převaha hrubších tvarů na úkor jemně zdobené keramiky) od své mateřské středočeské oblasti (*Filip 1936–1937*, 13–14).

Snad nejpodrobněji rozebral poměry v Čechách v celé době bronzové **Jaroslav Böhm** (1901–1962). Situaci v jihočeském regionu charakterizoval přítomností milavečské kultury, jejíž vznik spojil s proniknutím cizího etnika, kterým byla nejspíše knovízská kultura. Ta měla do jižních Čech proniknout dvěma směry: jednak přes Sázavu na Lužnici a Českobudějovicko a jednak středním Povltavím do Pootaví. Dokladem tohoto příchodu etnika mu byly ploché žárové hroby a hradíště v této oblasti. Čistá knovízská kultura zde však nebyla dlouho, neboť záhy došlo k jejímu splynutí s mohylovou kulturou, a tím k vytvoření milavečské kultury. Tato milavečská kultura byla středočeské knovízské kultuře velmi blízká (lišila se jen budováním mohyl a jednodušším hmotným inventářem) a měla i analogický vývoj. Na konci stupně HA se však pomalu vytrácí a pro stupeň HB uvádí J. Böhm pouze jedinou lokalitu – Chřešťovice (*Böhm 1937*, 175; srov. *též Böhm 1941*, 291–305). V citované stěžejní Böhmově práci je také poprvé publikováno (ačkoliv jen formou fotografií) několik významných jihočeských celků z epochy popelnicových polí, zejména Drhovice I, Holašovice I a Chřešťovice I (*Böhm 1937*, obr. 77–78, 84, 92).

Díky Filipovým a Böhmovým teoriím se poznání jihočeské doby bronzové výrazně upřesnilo. Zasazením do kontextu celého středoevropského vývoje byla zároveň definována i role jižních Čech v tomto dějinném období. Tyto teoretické úvahy by však nebyly možné bez stále více se rozrůstající pramenné základny.

Ve 20. letech 20. století se do archeologického výzkumu jižních Čech zapojilo několik osobností, které však oproti předchozí generaci zůstaly většinou omezeny jen na určitý menší mikroregion. Výjimku tvoří v tomto směru badatel, kterého můžeme bez nadsázky označit za otce moderní jihočeské archeologie: **Bedřich Dubský** (1880–1957). Protože dnes existuje o Dubském již poměrně obsáhlá literatura (např. *Eisner 1957*; *Fröhlich 1970b*; *Michálek 1979b*; *týž 1980*; *Michálek – Fröhlich 1985*, 38–44, 222–223), zaměříme se pouze na jeho přínos k poznání zde sledované epochy. S Dubského jménem můžeme spojit především objev a první výzkumy jihočeských knovízských sídlišť a plochých pohřebišť. Zejména v Pootaví prozkoumal či alespoň registroval několik desítek mladobronzových a pozdně bronzových lokalit, z nejvýznamnějších např. rovinná sídliště v Čejeticích I a II, Dobevi I a II, Modlešovicích I, Písku I, Rohozné II, Sedlíkovicích I, Velkých Nepodřicích I nebo

plochá pohřebišť v Jiníně I, Kestřanech I, Putimi I, Rohozné I, Topělci I aj. Dubský zkoumal i nejnámější jihočeská hradíště epochy popelnicových polí, mnohá z nich jako vůbec první (Chřešťovice I, Nevězice I, Písecká Smoleč I, Voltýřov I, Zvíkovské Podhradí I), jiná revizně (Hluboká nad Vltavou I, Hradiště I). V neposlední řadě přispěl i k poznání mladobronzových mohyl, konkrétně svými výzkumy na lokalitách Dobešice I a Topelec IV. Dubského nálezy obohatily téměř všechna soudobná muzea v jižních Čechách a dodnes tvoří základ archeologických sbírek ve Strakonících, Písku a Protivíně. Výsledky svých výzkumů pravidelně publikoval v regionálních periodikách i na stránkách Památek archeologických, přičemž některé jeho příspěvky k mladší době bronzové měly i shrnující charakter (např. *Dubský 1935*; *týž 1954*). Jednoznačně nejvýznamnější prací Bedřicha Dubského je ovšem dodnes nepřekonaný „Pravěk jižních Čech“ (*Dubský 1949*), dosud jediné monografické zpracování pravěku a raného středověku regionu a základní práce k jihočeské archeologii vůbec. Významné místo v něm zaujímá kapitola věnovaná knovízské kultuře, v níž jsou jednak shrnuty veškeré do té doby známé nálezy této epochy a jednak je zde celý jihočeský region včleněn do Böhmovy a Filipovy koncepce mladší a pozdní doby bronzové v Čechách. Mladší dobu bronzovou v jižních Čechách charakterizoval Dubský jako období, v němž zde (alespoň po určité dobu) koexistovaly vedle sebe dvě etnické skupiny: domácí milavečská kultura, projevující se zejména mohylami na Tábořsku a některými hradíšti v Povltaví, a nově přichodící knovízská kultura, která zaujala především Pootaví, Protivínsko a dostala se až do okolí Milevska. Knovízští dobyvatelé sem měli proniknout ze středních Čech přes Příbramsko teprve ve své vyvinuté fázi (HA), zatímco milavečská kultura zde v tomto stupni pomalu mizí. V následující pozdní době bronzové, kterou v jižních Čechách Dubský poprvé definoval, zde mělo žít již jen knovízské obyvatelstvo, zatímco milavečské snad bylo absorbováno (*Dubský 1949*, 113–120, 174–175). Bedřicha Dubského tak můžeme oprávněně považovat za skutečného objevitele knovízské kultury v jižních Čechách, a to nejen z hlediska získání pramenné báze, ale i z pohledu teoretického zhodnocení.

Přestože Dubský byl bezesporu nejvýznamnější osobností jihočeské archeologie první poloviny 20. století, nebyl v našem regionu jediným archeologem. O Josefu Švehlovi, působícím v této době na Tábořsku, byla již zmínka výše, připomenout je však ještě třeba jeho první publikaci významného depotu ze Starého Sedla I, která spadá do této doby (*Švehla 1928*). Podrobnější zhodnocení tohoto hromadného nálezu publikoval později **František Lískovec** (1877–1953), další z průkopníků moderní archeologie na Tábořsku (*Lískovec 1947*; *týž 1950*).

Do poznání mladší doby bronzové na Písecku zasáhl v této době i dva badatelé, jejichž proslulost je ovšem provázána s jinými obory: historik a archivář **August Sedláček** (1843–1926) a mineralog **August Krejčí** (1856–1925). S jejich jmény je totiž spojen první regulérní archeologický výzkum Hradiště u Písku (→ Hradiště I), který provedli v letech 1923–1924 a jehož výsledky publikovali v regionálním časopisu Otavan (*Sedláček 1923*; *Krejčí 1924*). Sedláček sám rovněž zachránil pro písecké muzeum hromadný nálezh bronzů ze Smrkovic I (*Fröhlich 1976a*).

Zatímco v severních částech jižních Čech, tj. na Písecku, Strakonicku a Tábořsku, působila v první polovině 20. století

celá řada regionálních archeologů (kromě výše uvedených ještě např. J. Siblík, J. V. Želízko, R. Cikhart aj.), byla situace v jižnějších jihočeských regionech (tj. zejména na Českobudějovicku, Českokrumlovsku, Prachaticku a Jindřichohradecku) o poznání horší. Několik archeologických výzkumů zde sice provedl Bedřich Dubský (pro námi sledované období zejména na hradišti Hluboká nad Vltavou I), celkově zde však archeologický výzkum ve srovnání s předchozí epochou značně stagnoval. Významnější aktivity zde vyvíjeli zejména někteří němečtí archeologové, jmenovitě Karl Brdlik, Leonhard Franz či Camilla Streitová, kteří však pro poznání námi sledované epochy nepřinesli nic nového. Jediným pracovníkem českobudějovického muzea, který se ve 20. a 30. letech aktivně věnoval archeologii, byl **Ignác Wodiczka** (1888–1968). Ačkoliv byl Wodiczka svým povoláním restaurátor, velmi brzy se jeho hlavní zájem zaměřil na výzkumy mohyl (srov. *Beneš – Michálek – Zavřel 1999*, 109–110; *Chvojka – Zavřel 2005*, 53), z nichž jedna spadá i do počátku mladší doby bronzové: Opalice I (*Wodiczka 1929*). Wodiczkův otec a tehdejší ředitel českobudějovického muzea **Jan Wodiczka** (1861–1952) se o poznání mladší doby bronzové zasloužil zejména záchranou hromadného nálezu z Holašovic I (*Wodiczka 1927*; k archeologii na Českobudějovicku obecně viz *Chvojka – Kovář 2008*).

Podobně jako před první světovou válkou prováděli v jižních Čechách i v období první republiky výzkumy také badatelé z jiných českých regionů. Z nich k poznání mladší doby bronzové přispěl **Antonín Knor** (1908–1971) z tehdejšího Státního archeologického ústavu v Praze, který v roce 1933 prozkoumal jednu mladobronzovou mohylu na lokalitě Hvoždany I (srov. *Böhm 1941*, 301 – obr. 27). Depot bronzových předmětů z Hořic na Šumavě I uvedl do literatury **Václav Spurný** (*1920; *Spurný 1949*). Jihočeskými hradišti epochy popelnicových polí se ve 40. letech komplexně zabýval **Josef Maličský** (1903–1969), který na většině z nich provedl v letech 1947–1948 povrchové průzkumy (Hluboká nad Vltavou I, Chřešťovice I, Nevězice I, Skočice I, Voltýřov I, Zvíkovské Podhradí I). Své poznatky shrnul do studie v Památkách archeologických, jejímž negativem však byla celá řada chybně určených či vůbec neexistujících lokalit zejména nehradištní povahy (srov. zejména mapku: *Maličský 1947–1948*, 26 – obr. 3), které se pak objevovaly i v pozdější literatuře. Za zmínku také stojí Maličského teoretické úvahy. Knovízští a milavečtí obyvatelé se podle něj v jižních Čechách nijak nemísili, ale naopak byli výrazně odděleni tokem Vltavy. Protože se hradiště v té době objevila pouze na levém „knovízském“ břehu, byl jejich budovatelem knovízský lid. To bylo pro autora logické, neboť potřebné znalosti získal ještě ve své domácí, středočeské oblasti, zatímco milavečtí lidé žádné zkušenosti s budováním hradišť neměli (*Maličský 1947–1948*, 30–31).

Vedle výše zmíněných na svou dobu kvalitně prováděných archeologických výzkumů se však do historie poznání pravěkého vývoje našeho regionu zapsalo i mnoho skutečných amatérů, kteří v této době narušili řadu lokalit, zejména mohyl, bez jakékoliv snahy o odbornou dokumentaci. To byl příklad vrchního četnického strážmistra **Josefa Buriana** (1878–1959), který v letech 1920–1922 prokopával několik mohylníků na Vltavotýnsku (*Beneš – Michálek – Zavřel 1999*, 110), z nichž do námi sledovaného období spadá lokalita Doubava I. Neodborně byly v roce 1923 místními učiteli otevřeny dvě mohyly na lokalitě Řepeč I, z nichž jedna obsahovala výrazné nálezy z počáteční

fáze mladší doby bronzové (srov. *Fröhlich 1993b*). Velmi pochybná byla také činnost **Josefa Mádl**a (1883–1964), který zejména ve 40. letech zasilal do Státního archeologického ústavu v Praze desítky hlášení o archeologických lokalitách (hlavně mohylách) v okolí Zlivi, Hluboké nad Vltavou aj., z nichž, jak se později ukázalo, si velkou část vymyslel. To je pravděpodobně i případ Mádlm uváděných bronzových předmětů z okolí Zlivi (*Mádl 1948*, 36; k Mádlovi obecně viz *Fröhlich – Kovář 1998*; *tíž 2002*). Některé jeho zprávy však byly hodnověrné, jako např. jeho evidence mladobronzových hrobů v Malých Neudčicích I.

V průběhu 50. let 20. století došlo ke dvěma rozhodujícím přelomům v bádání o době popelnicových polí v jižních Čechách. Jednak se započalo s plnou profesionalizací archeologického výzkumu regionu a jednak nastal obrat v interpretační rovině, vyjádřený postupným opuštěním teorie lužické expanze a příklonem k předpokladu převážně autochtonních počátků popelnicových polí v jednotlivých středoevropských oblastech. S touto převratnou teorií vystoupil jako jeden z prvních V. Milojevič, který přesvědčivě doložil nemožnost lužické expanze především z důvodů chronologických (*Milojevič 1952*, 320–323). Názor o lužické expanzi pak začali opouštět i další badatelé a koncem 50. let byl již naprostou většinou zejména německých badatelů (viz např. *Müller-Karpe 1959*) zcela odmítnut.

V Československu se teorie o lužické expanzi udržela o něco déle, koncem 50. let však začala být i u nás postupně opuštěna. V Čechách se k ní jako první kriticky postavil **Jan Bouzek** (1958a, 368–370), na Moravě **Jiří Řihovský** (1958, 203–232; 1963, 64–66, 70–72). Definitivně pak byla teorie lužické expanze odmítnuta v práci *Evžena a Jiřího Neustupných* (1960, 163–164). Opuštění dosud neotřesitelné koncepce znamenalo nejzásadnější obrat v nazírání na celou tuto pravěkou epochu. Právě teorie vzniklé v 60. letech a reagující na tyto nové skutečnosti pak určily další směr bádání a v podstatě tvoří páteř našeho nazírání na mladší a pozdní dobu bronzovou dodnes.

Jak již bylo uvedeno výše, základní teoretický model vývoje pro jižní Čechy vytvořili koncem 30. let Jan Filip a Jaroslav Böhm. Již od dob Eisnerových se počítalo s existencí dvou samostatných kultur, i když od počátku bylo zároveň i poukazováno na jejich značnou podobnost. Tohoto aspektu si povšiml zejména **Jiří Neustupný**, který již nedlouho po vydání stěžejních Filipových a Böhmových syntéz zdůraznil blízkou příbuznost knovízské a milavečské kultury, majících stejné kořeny v mohylové a lužické kultuře, stejnou keramiku i bronzový inventář a lišících se pouze v pohřebním ritu. Na tomto základě se autor odvážil tehdy ojedinělého závěru, když nevyloučil, že knovízská a milavečská kultura tvoří jednu kulturu (*Neustupný 1942*, 115). V závěru svého článku dokonce navrhl jednotné označení obou kultur, a to názvem kulturně dominantnější knovízské kultury. V jižních Čechách by se pak mohla nazývat „jihočeská knovízská kultura“ nebo „jihočeské mohyly knovízské kultury“. Názor J. Neustupného však tehdy zůstal zcela osamocen. Až o téměř dvacet let později se s pojmem „smíšená kultura knovízsko-milavečská v jižních Čechách“ setkáváme v práci *Jana Filipa* (1960, 18). Nedlouho poté pak J. Neustupný své dřívější teorie dále rozvinul do teze, že přes určitou diferenciaci je možné knovízskou a milavečskou kulturu považovat za jednu archeologickou kulturu, což by mělo

být vyjádřeno i jedním společným názvem (nejlépe jen „kultura knovízská“ nebo alespoň „kultura knovízsko-milavečská“; *Neustupný 1963–1964*, 139).

Rozhodující význam při formulování teoretického modelu vývoje jihočeského regionu v epoše popelnicových polí měl od 60. let **Jan Bouzek**. Jeho pojetí se stalo i základem příslušné kapitoly v předposlední syntéze českého pravěku (*Pleiner 1978*, 404–405) a je víceméně přijímáno dodnes (srov. např. *Sklenář – Sklenářová – Slabina 2002*, 202; *Lutovský – Smejtek a kol. 2005*, 476). Našeho tématu se J. Bouzek poprvé dotkl již roku 1958 ve své práci o etážovitých amforách (*Bouzek 1958b*, 558), teoretický model vývoje jižních Čech v mladší a pozdní době bronzové však prezentoval až ve své další práci (*Bouzek 1963*). V jižních Čechách existovalo podle autora od počátku doby popelnicových polí dvojí obyvatelstvo: domácí milavečské, které se postupně vyvinulo z mohylové kultury, a nově přichozí knovízské. Příchod knovízské kultury však neznamenal žádnou násilnou akci, jejímž důsledkem by bylo podmanění domácí populace, ale pokojnou zemědělskou kolonizaci, která postupovala cestou nejmenšího odporu do jen řídké zalidněných jižních Čech. Vzhledem k výskytu nejstarších plochých žárových pohřebišť již ve stupni BD datuje autor tuto kolonizaci na samý počátek mladé doby bronzové. Menšinové domácí milavečské obyvatelstvo se během poměrně krátké doby těmto novým přichozím kulturně přizpůsobilo a postupně se s nimi zcela asimilovalo. V pozdní době bronzové již tvoří jižní Čechy jeden kulturní celek (*Bouzek 1963*, 77–78). Důležitou součástí této práce je na závěr přiložený soupis všech jihočeských mladobronzových a pozdně bronzových lokalit. Tato Bouzkova studie položila základ veškerého dalšího bádání o mladší a pozdní době bronzové jižních Čech.

K problematice jižních Čech v době popelnicových polí se ovšem J. Bouzek vracel i v dalších svých pracích. Specifickou jihočeskou skupinu pozdní doby bronzové, kterou přiřadil do rámce středočeské štítarské kultury, definoval brzy po vydání výše uvedené studie (*Bouzek 1965*). Později se pak tento autor zaměřil na počátky mladobronzového osídlení jihočeského regionu a na problematiku tzv. milavečských mohyl, přičemž publikoval jejich soupis a základní zhodnocení, včetně vyobrazení typických nálezů (*Bouzek 1985*). J. Bouzek zde vyčlenil specifickou jihočeskou milavečskou skupinu, která měla trvat 150–200 let a poté zmizet beze stopy. Příčinou zániku milavečského osídlení v jižních Čechách mohly být podle autora důvody ekologické i mocensko-politické. Další Bouzkovy práce pak po stránce teoretické navazovaly na tyto jím vytvořené modely a zpravidla je zasazovaly do rámce širšího středoevropského vývoje. Zejména na vztahy našeho regionu k Hornímu Rakousku byla zaměřena Bouzkova studie z konce 80. let (*Bouzek 1988–1989*), jejímž dalším přínosem byly publikované mapky lokalit obou těchto oblastí. Poměr jihozápadních Čech k Bavorsku je pak analyzován v dalších dvou nejnovějších článcích J. Bouzka, obsahujících mj. rovněž mapky rozšíření lokalit nebo soupisy jiho- a západočeských depotů této epochy (*Bouzek 2001*; *tyž 2005a*). V poslední době publikoval autor rovněž i rozbor klimatických poměrů těchto oblastí v epoše popelnicových polí (*Bouzek 2005b*). Jako reakci na stať O. Chvojky pak J. Bouzek nedávno opět zveřejnil shrnutí své teoretické koncepce vývoje jižních Čech a její kulturní bipartice (*Bouzek 2004*).

Žádný jiný autor se v posledních padesáti letech nevěnoval epoše popelnicových polí v jižních Čechách tak systematicky jako Jan Bouzek, přesto nesmíme opomenout ani další osobnosti, které více či méně významným způsobem přispěly k doplnění našeho poznání tohoto období ve sledovaném regionu. Stěžejní roli pro poznání bronzové industrie epochy popelnicových polí (nejen) v jižních Čechách hrají dodnes studie **Olgy Kytlicové**. Autorka se v několika pracích věnovala jihočeským bronzovým depotům, které zasadila do rámce celého středoevropského vývoje (zejména *Kytlicová 1963; 1964; 1965; 1975; 2007*), na jiných místech publikovala studie o vybraných bronzových předmětech, mezi nimiž hrají jihočeské nálezy významnou roli (zejména *Kytlicová 1959; 1961; 1981*). Kytlicová v jedné samostatné studii také publikovala a zhodnotila známý hromadný nález bronzů ze Starého Sedla I (*Kytlicová 1955*), která je o to cennější, že některé jí publikované předměty z nálezu jsou dnes ztracené. Pro poznání počátku mladší doby bronzové našeho regionu pak měla zásadní význam i její práce napsaná společně s A. Benešem a věnovaná jihočeským bronzovým náramkům ze závěru střední doby bronzové (*Beneš – Kytlicová 1991*).

Další autoři se našemu tématu věnovali z teoretického pohledu spíše jen okrajově, zpravidla v rámci větších syntéz určitých jevů či artefaktů. Příkladem mohou být české svazky edice „Prähistorische Bronzefunde“, z nichž některé zahrnují i jihočeské bronzové tohoto období (*Novák 1975; Jiráň 2002a; Kytlicová 2007*). Ty jsou zastoupeny také v dalších studiích o určitých typech artefaktů (např. *Adamec 1953; Cowen 1955; Hralová – Hrala 1971*). Podobně byly např. pojety jihočeské lokality do rámce celočeské analýzy sídlišť epochy popelnicových polí (*Slabina 1993*). Přesto lze uvést i několik prací zabývajících se přímo jihočeským regionem v mladší a pozdní době bronzové, jako např. studii **Luboše Jiráně** analyzující hustotu osídlení doby popelnicových polí v jižních Čechách (*Jiráň 1997a*). Tento autor se rovněž v nedávné době věnoval některým aspektům jihočeských hromadných nálezů a jejich vztahu k rakouskému a bavorskému prostředí (*Jiráň 2002b*; srov. též *Chvojka – Jiráň 2004*). L. Jiráň byl také jedním z iniciátorů rozsáhlého projektu spektrálních analýz českých kovových artefaktů z doby bronzové, mezi nimiž bylo podrobeno rozboru i několik předmětů z depotů Křenovice I, Staré Sedlo I a Zahájí I (*Frána – Jiráň – Maštálka – Moucha 1995*, 143–144, 239, 274; *Frána – Jiráň – Moucha – Sankot 1997*, 15, 20, 99, 111). Z hlediska příbuzných vědních oborů je třeba zmínit zejména **Jaromíra Chocholu**, který provedl antropologický rozbor několika jihočeských plochých pohřebišť (*Chochol 1983*).

Mladší doba bronzová v jižních Čechách se stala také tématem několika diplomových prací. **Jan Kovářik** se ve své práci zabýval mj. i jihočeskými bronzovými horizonty Riegsee, přičemž v jižních (zejména na lokalitách Drhovice I a Holašovice I) a především v západních Čechách shledal tolik paralel, že dospěl k předpokladu o přímém posunu skupiny nebo skupin obyvatel z oblasti jižního Německa do Čech (*Kovářik 1975*, 134–136). Zmíněný mohylník Hájek u Drhovic se stal základem diplomové práce **Prokopa Konopy**. Autor učinil podrobný rozbor všech nálezů z lokality, věnoval se však i dalším jihočeským mohylníkům ze stupně BD. Na závěr své práce navrhl rozdělit tento stupeň v jihočeské oblasti na dvě fáze (BD1 a BD2), v teoretické rovině pak převzal Bouzkovy názory o domácí milavečské a přichozí knovízské kultuře (*Konopa 1981*).

Všechny uvedené teoretické práce byly ovšem podmíněny primárním jihočeským nálezovým fondem, jehož objem se od 50. let 20. století několikanásobně zvětšil. Hlavní zásluhu na tom mají oproti předchozím epochám poprvé profesionální archeologové, z nichž první – **Antonín Beneš** – začal v našem regionu působit v roce 1957, tj. ve chvíli, kdy se úmrtím Bedřicha Dubského jakoby symbolicky uzavírala amatérská (neprofesionální) etapa archeologického výzkumu jižních Čech. Beneš působil v jižních Čechách nejprve jako zaměstnanec Jihočeského muzea v Českých Budějovicích (1957–1959), poté až do 80. let aktivně pod hlavičkou plzeňské expozitury pražského Archeologického ústavu. Přestože většina jeho terénních i odborných aktivit byla vázána zejména ke starší a střední době bronzové, uskutečnil A. Beneš několik důležitých výzkumů i na lokalitách z doby popelnicových polí (např. Bernartice I, Dobešice I, Hosty I, Protivín V, Rohozná I, dva hroby v Topělci I, Vlhavy I, Zátaví I), nepočítaje v to sběry na mnoha dalších. Bohužel většina z těchto výzkumů zůstala dosud nezpracována a nezveřejněna. Velký význam měla také Benešova muzeologická a soupisová práce, jejímž výsledkem je např. katalog pravěkých sbírek muzeí v Bechyni (*Beneš 1966*) či v Protivíně (*Beneš – Michálek 2006*), soupisy pravěkých lokalit určitých oblastí (*Beneš 1963; 1972b; 1975; 1978c; 1979b; 1980; Beneš – Bricháček 1980*) či jeho podíl na soupisu archeologických nemovitých památek okresu České Budějovice (*Beneš – Michálek – Zavřel 1999*). Všechny tyto práce obsahovaly i lokality či nálezy z epochy popelnicových polí.

Druhým profesionálním archeologem působícím trvale v našem regionu byl **Josef Poláček** (1924–1990), který se však epochy popelnicových polí dotkl jen okrajově, a to zejména v rámci svých výzkumů výšinných lokalit starší doby bronzové (Mříc I, Chřešťovice I, Skočice I), případně v obecněji zaměřených člancích o době bronzové v jižních Čechách (např. *Poláček 1964*). Významné místo v historii poznání doby bronzové jihočeské oblasti má i **Ladislav Hájek** (1909–1987), také on však byl zaměřen zejména na starší fáze této epochy. Do námi sledovaného tématu přispěl zejména svým bohužel dosud nepublikovaným výzkumem mohyly v Protivíně I v roce 1968. Především výzkumem lokalit spjatých s rýžováním nebo těžbou zlata se v jižních Čechách od 60. let zabýval **Jaroslav Kudrnáč** (1922–2008), v jejich souvislosti však zachytil i stopy osídlení z doby popelnicových polí (Modlešovice II, Písek VIII, Lažiště I). Nejvíce proslavenou lokalitou se právě jeho zásluhou stalo rýžoviště u Modlešovic na Strakonicku, kde (spolu s J. Michálkem) prozkoumal celkem 52 rýžovníckých sejpů. V několika z nich našel střepy datované do stupně HB, což vedlo J. Kudrnáče k zajímavé domněnce o zdejší rýžování zlata již v pozdní době bronzové (*Kudrnáč 1976; 1977; 1981; 1982; 1983*). Významný byl také jeho odkryv knovízského a raně středověkého sídliště ve Strunkovicích nad Blanicí v letech 1991–1996 (*Kudrnáč 1995; 1998*).

V průběhu 60. až 80. let 20. století nastupují postupně do jednotlivých jihočeských muzeí další profesionální archeologové a poznání pravěkého vývoje regionu tak získává stále větší dynamiku. Bezesporu největší zásluhu na prohloubení dosavadních znalostí epochy popelnicových polí v jižních Čechách ovšem mají dva z nich: **Jiří Fröhlich** a **Jan Michálek**. První povrchové průzkumy začali oba autoři provádět již od přelomu 50. a 60. let (*Fröhlich – Michálek 1967*) a od té doby objevili,

prozkoumali či evidovali desítky nových lokalit, zejména na Písecku a Strakonicku. Se jménem J. Fröhliche jsou spojeny např. výzkumy rovinných sídlišť v Čížové I (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*), Milenovicích III (*Fröhlich – Chvojka 2001a*), Myšenci II, Písku II a VII, plochých pohřebišť v Milenovicích VII, Radčicích IV, Hradišti II a III (*Fröhlich 1983*) a na mnoha dalších lokalitách. J. Fröhlich byl rovněž spoluautorem výzkumu největšího jihočeského plochého pohřebiště mladší doby bronzové v Topělci I (srov. *Braun – Fröhlich 1978*), s P. Braunem odkryl též nedaleké sídliště Topelec III. Jan Michálek prozkoumal dosud druhé největší knovízské ploché pohřebiště u Strakonice (*Michálek 1993*), sídliště Strakonice III s patrně kruhovým příkopovým areálem (*Michálek 2002*), snad kulturní areál u Cehnic I (*Michálek 2004*), tři sídliště u Radčic (*Michálek – Chvojka 2000; Chvojka – Michálek 2004a*) a množství dalších lokalit (větší výzkumy ještě např. Křtětice I, Modlešovice I a II, Putim II–VII, Strakonice II a V, Zvíkovské Podhradí I). Společně pak J. Fröhlich a J. Michálek prozkoumali např. pohřebiště Vrcovice I a spolu s A. Benešem dva hroby v Topělci I. Podobně jako A. Beneš věnovali i J. Fröhlich a J. Michálek velkou pozornost i práci soupisové, jejímž výsledkem jsou zejména přehledy archeologických nemovitých památek několika okresů (*Fröhlich – Michálek 1978; Michálek – Fröhlich 1979; tíž 1987*; J. Michálek též spoluautor in: *Michálek – Zavřel 1996; Beneš – Michálek – Zavřel 1999*), obsahující i řadu lokalit z námi sledované epochy. Ty jsou zastoupeny i v J. Michálkem sestavených katalozích pravěkých sbírek některých jihočeských muzeí (*Michálek 1969; 1981; 1983a; Beneš – Michálek 2006*) i jihočeských nálezů z vídeňského „Naturhistorisches Museum“ (*Michálek 1979a*). J. Fröhlich zase publikoval soupis všech archeologických nálezů z okresu Písek, obsahující rovněž množství údajů o lokalitách námi sledovaného období (*Fröhlich 1997a*). Oba autoři se také věnovali zhodnocení osídlení některých mikroregionů, opět včetně nálezů z epochy popelnicových polí (*Fröhlich – Michálek 1989; Fröhlich 1993a; Michálek 1996; Michálek – Parkman 1996*), a publikovali i několik studií věnovaných přímo mladší a pozdní době bronzové. Jiří Fröhlich podrobil v jedné z nich detailnímu rozboru několik nově prozkoumaných jihočeských plochých pohřebišť z mladší doby bronzové (*Fröhlich 1983*), v jiných se věnoval otázce šumavských komunikací v mladší době bronzové (*Fröhlich 1999a*) nebo rozboru depotu nákrčníků z Hradiště VI (*Fröhlich 1998*). J. Michálek přispěl významně k poznání počátku mladší doby bronzové, když shromáždil, utřídil a publikoval několik depotů bronzové industrie z okolí Zvíkova (*Michálek 1977a*). Své poznatky o pravěku jižních Čech shrnul do rozsáhlé studie (*Michálek 1990*), obsahující také pasáž o mladší a pozdní době bronzové. Podíváme-li se na rozsáhlou terénní i publikační činnost obou badatelů, je zřejmé, že nejen zásluhou B. Dubského, ale též J. Fröhliche a J. Michálka patří dnes Písecko a Strakonicko k jednoznačně nejlépe prozkoumaným oblastem jižních Čech s největší hustotou nálezů takřka ze všech období pravěku, epochu popelnicových polí nevyjímaje.

V 70. letech začali v jižních Čechách působit další archeologové, kteří se sice na epochu popelnicových polí přímo nespécializovali, ale jejichž zásluhou byla objevena a částečně i publikována řada nových lokalit tohoto období. **Peter Braun** má (vedle Jiřího Fröhliche) dominantní zásluhu na prozkoumání největšího jihočeského plochého pohřebiště tohoto období

v Topělci I a na výzkumu významného pozdně bronzového rovinného sídliště Topelec III (*Braun – Fröhlich 1978; Braun 1981*), řadu dalších lokalit objevil či revizně zkoumal většinou společně s A. Benešem (např. Milenovice I, Plástovice I, Skočice I, Temelín I, Vlhavy I, Zábolí I; samostatně: Čičenice II, Hradiště I). Souhrnný přehled jihočeské mladší a pozdní doby bronzové pak P. Braun prezentoval i na mezinárodní konferenci v Liblicích roku 1985 (*Braun 1987*).

V posledních zhruba třiceti letech objevil a částečně i prozkoumal velké množství nových lokalit zejména na Milevsku, Zvíkovsku, Vltavotýnsku i v Pootaví **Pavel Břicháček**. Z jeho nejvýznamnějších výzkumů zaměřených na námi sledovanou epochu můžeme uvést rovinná sídliště Purkarec I a Jickovice I, důležité jsou však i jeho sběry na jím objevených (např. Bernartice I a II, Dražič I, Jetětice I, Kučeř I a II, Zvíkovské Podhradí IV) i již dříve známých lokalitách (Nevězice I, Zvíkovské Podhradí I). Výsledky některých svých průzkumů již publikoval (*Braun – Břicháček 2008*) a podrobněji se věnoval bronzovému kruhu z Hostů (*Břicháček 1991*).

Zejména na Českobudějovicku objevil, evidoval i zkoumal řadu lokalit epochy popelnicových polí **Petr Zavřel**. S jeho jménem jsou spojeny zejména rozsáhlé plošné výzkumy sídlišť u Borku I, Hosína I a Novosedel I, které záhy rovněž zpracoval a publikoval (*Zavřel 1996a; 1996b; 1998a*). S J. Militkým a A. Benešem se také podílel na významném odkryvu sídliště Bechyně II. Další lokality objevil P. Zavřel povrchově (např. Černý Dub I, Roudné I). Důležitá byla i jeho revize starších nálezů (viz *Zavřel 1993; též 2000; Kubů – Zavřel 2001*), stejně jako jeho revizní výzkum hradiště Hradec u Dobřejovic, které předatoval z namísto do té doby uváděné pozdní doby bronzové do horizontu BA2/B1 (*Zavřel 1990*). Neméně závažná byla i jeho práce soupisová, když spolu s A. Benešem a J. Michálkem publikovali kompletní soupis všech archeologických nemovitých památek okresu České Budějovice (*Beneš – Michálek – Zavřel 1999*) a s J. Michálkem analogický soupis pro okres Český Krumlov (*Michálek – Zavřel 1996*), obsahující množství lokalit i z námi sledované epochy.

Od druhé poloviny 80. let se na výzkumu jihočeské doby bronzové začali podílet i archeologové mladší generace. Zejména s Bechyňskem jsou spojeny počátky působení **Jiřího Militkého**, který v tomto mikroregionu začal jako první provádět soustavný povrchový průzkum, jehož výsledkem se záhy staly objevy mnoha nových lokalit i z námi sledovaného období (srov. *Militký 1993; 1996; 1997; Chvojka – Militký 2004*). Jednoznačně nejvýznamnější jím zkoumanou lokalitou se stalo sídliště Bechyně II, které odkryl v letech 1986–1987 spolu s A. Benešem a P. Zavřelem. V 90. letech pak J. Militký přispěl k objevu mladobronzového osídlení v Českých Budějovicích, zejména v souvislosti se záchrannými výzkumy v centru města (*Militký 1995*; srov. též *Militký – Zavřel 1993*).

Shrnutí problematiky knovízského osídlení Příbramska přinesl v 80. letech **Lubor Smejtek** (srov. *Smejtek 1987a; 1987b*), pro zde pojednávané téma měl pak rozhodující význam jeho několikaletý výzkum hradiště Voltýřov I (*Smejtek 1984; Čtverák a kol. 2003, 343–346*).

Faktickým objevitelem mladobronzového a pozdně bronzového osídlení na Prachaticku se v 80. a zejména v 90. letech stal **Marek Parkman**, který vedle povrchových sběrů uskutečnil i sondážní výzkum na lokalitě Babice I. Nálezy z tohoto období

se staly tématem několika jeho článků (*Parkman 1997; Chvojka – Parkman 2004*), shrnutí celé problematiky Prachaticka v době bronzové pak přinesl ve své diplomové práci (*Parkman 2003*; srov. též *Parkman 2004*).

Další v současné době v jižních Čechách působící archeologové se našeho tématu dotkli většinou jen okrajově. Několik lokalit na Českokrumlovsku evidoval v 90. letech Michal Erneé, v oblasti severního Prácheňska objevila povrchovými sběry několik rovinných sídlišť *Dagmar Dreslerová* (2004). Rudolf Krajíc publikoval ve svém katalogu pravěké sbírky tábořského muzea rovněž mladobronzové nálezy (*Krajíc 1984*), Jiří Havlice evidoval nálezy mladobronzové sekerky od Radějovic. Prospekci na většině mladobronzových a pozdně bronzových výšinných lokalitách uskutečnil v 90. letech Petr Hrubý (srov. *Hrubý – Chvojka 2002*). Hradiště Hluboká nad Vltavou I zaměřil v roce 2005 spolu s autorem této práce Jan John (*Chvojka – John 2006*), který se také věnoval predikci lokalit doby popelnicových polí a doby halštatské v Pootaví (*John – Chvojka – Rytíř 2003*). Na výzkumech několika mladobronzových lokalit Písecka se v posledních letech podíli Jaroslav Jiřík (srov. *Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004; Chvojka – Jiřík 2006*). Od konce 90. let se pak tématu jižních Čech v epoše popelnicových polí intenzivně věnuje autor této práce.

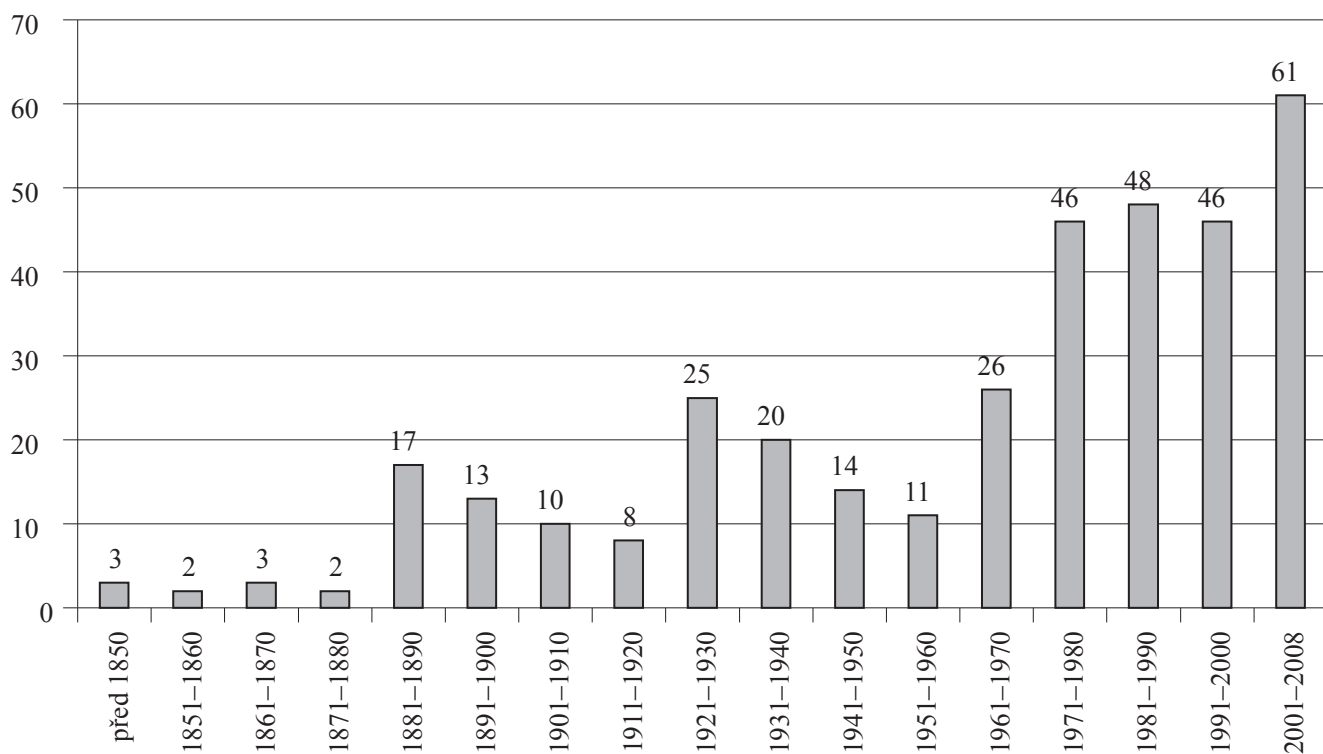
Přestože se od konce 50. let archeologický výzkum jihočeského regionu plně profesionalizoval, nelze zapomenout ani na desítky neprofesionálních zájemců provádějících v různé intenzitě většinou povrchové průzkumy v místě jejich bydliště, z nichž někteří také významně obohatili naše poznání mladší a pozdní doby bronzové. Z dnes již zemřelých osobností lze uvést Adolfa Koštu (1884–1965), který objevil lokality Zátaví II a III, Josefa Matáska (1903–1987), nálezce sídliště Rovná V (k oběma viz *Fröhlich 1997c*), nebo Tomáše Hambergera († před 1995), který zejména v 80. letech objevil řadu lokalit na Českobudějovicku (např. Černý Dub I, Homole I, Vrabče I). V současné době provádí povrchové průzkumy na Českobudějovicku Jan Caletka, objevitel lokalit Plástovice I a Vlhavy I, na Strakonicku Jaroslav Boušek, který vedle povrchového zjištění řady lokalit provedl v roce 1980 výkop na výšinném sídlišti Milenovice I, na Písecku Jindřich Kurz, nálezce lokalit Písek XI, Semice II, III a IV a Oslov I. V posledních několika letech provádí velmi intenzivní průzkum Bechyňska Jiří Beneš, především díky němuž náleží dnes tento mikroregion v epoše popelnicových polí k nejhustěji osídleným oblastem jižních Čech – k jeho objevům náleží např. rovinná sídliště Břežnice I, II a III, Černýšovice I, Hvoždany II, Senožaty II a mnohá další (viz *Beneš – Chvojka 2008*).

Z podaného přehledu historie výzkumu mladší a pozdní doby bronzové jihočeského regionu je zřejmých několik jednoznačných trendů, jako např. velký kvantitativní nárůst terénních výzkumů a průzkumů zejména od 60. let 20. století, změna orientace od převažujících výzkumů mohylových hrobů v 19. století k sídelním památkám od 20. let 20. století, naprostý nedostatek evidovaných hromadných nálezů po roce 1950 aj. Konkrétní představu o těchto trendech poskytují následující statistické přehledy:

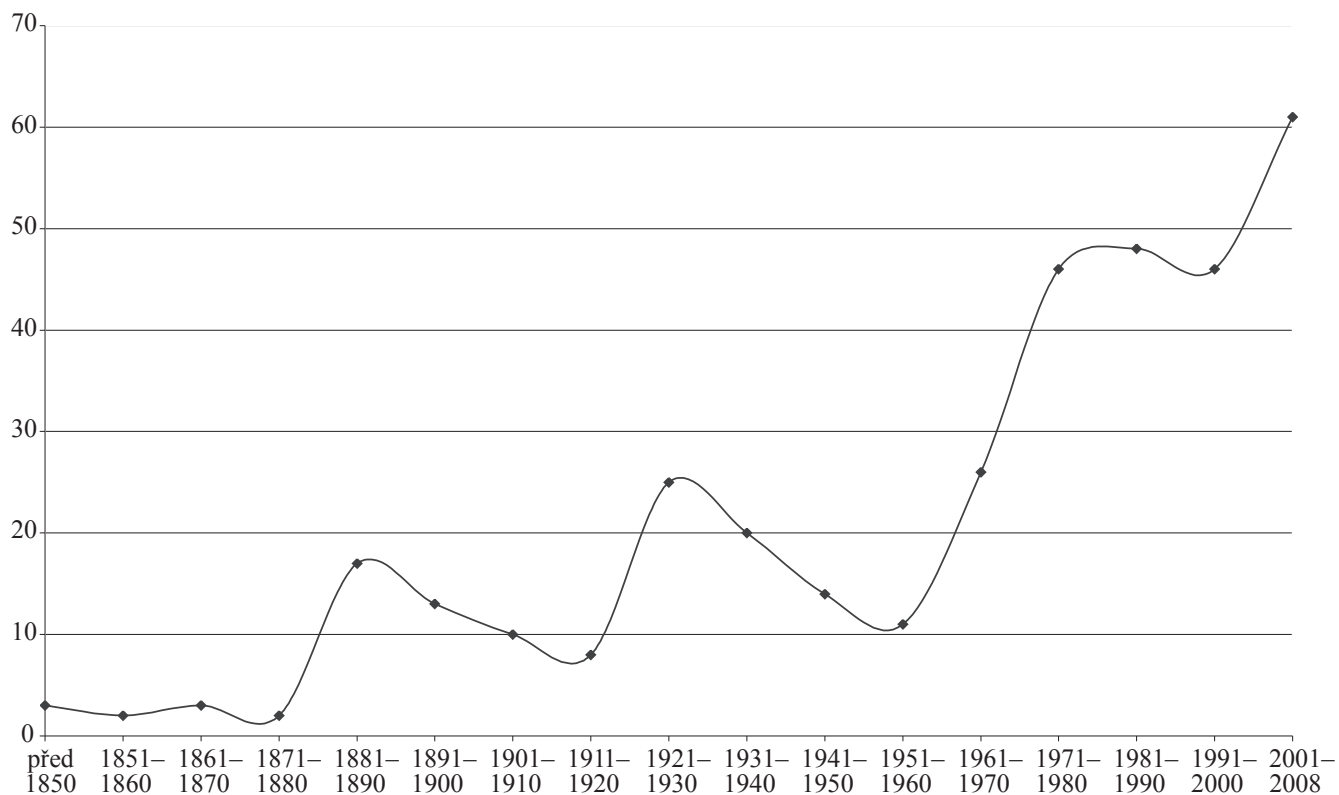
Tabulka 1 přináší evidenci jihočeských lokalit epochy popelnicových polí podle roku jejich identifikace, resp. roku identifikace mladobronzové či pozdně bronzové komponenty na dané

Rok identifikace	Rovinná sídliště	Výšinná sídliště	Plochá pohřebiště	Mohylová pohřebiště	Depoty	Ojedinéle nálezy	Kultovní areál	Neurčené aktivity	CELKEM
Před 1850	0	1	0	0	1	1	0	0	3
1851–1860	0	0	0	0	2	0	0	0	2
1861–1870	0	0	0	1	0	0	0	2	3
1871–1880	0	0	0	1	1	0	0	0	2
1881–1890	0	1	0	10	3	2	0	1	17
1891–1900	0	0	1	3	5	4	0	0	13
1901–1910	0	1	1	1	3	3	0	1	10
1911–1920	1	0	0	2	1	3	0	1	8
1921–1930	4	4	5	2	2	6	0	2	25
1931–1940	4	2	3	3	0	4	0	4	20
1941–1950	5	1	3	1	2	1	0	1	14
1951–1960	3	0	0	0	1	4	0	3	11
1961–1970	9	2	2	3	1	2	0	7	26
1971–1980	15	1	3	0	0	1	0	26	46
1981–1990	23	0	2	0	1	1	0	21	48
1991–2000	18	4	0	0	0	2	0	22	46
2001–2008	24	1	0	0	1	13	1	21	61
2. pol. 19. st.	0	0	0	1	1	6	0	0	8
1. pol. 20. st.	0	0	0	0	0	2	0	5	7
Nezjištěno	0	0	0	2	0	17	0	4	23
CELKEM	106	18	20	30	25	72	1	121	393

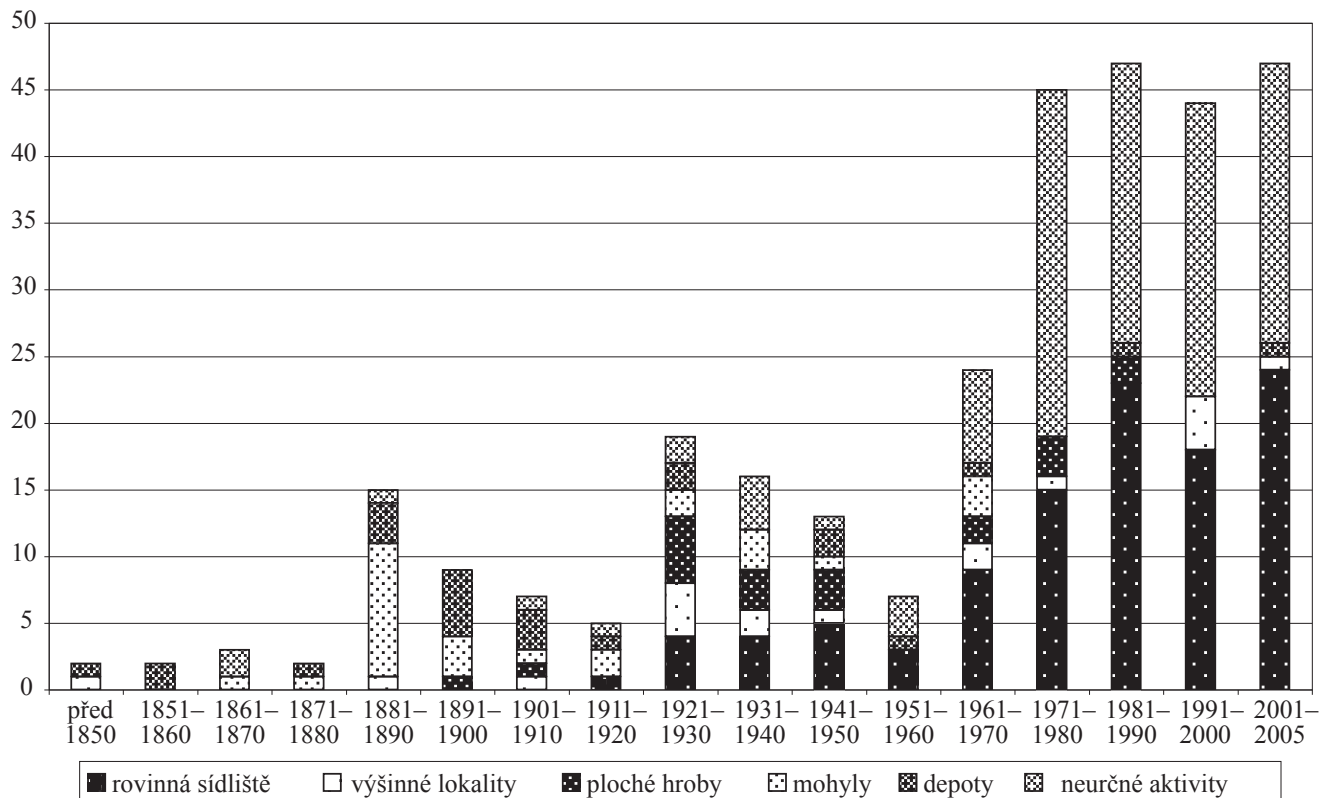
Tab. 1. Přehled jihočeských lokalit a nalezišť epochy popelnicových polí podle roku jejich identifikace (resp. identifikace mladobronzové či pozdně bronzové komponenty).

Graf 1. Počet jihočeských lokalit a nalezišť epochy popelnicových polí podle roku jejich identifikace.

Graf 2. Počet jihočeských lokalit a nalezišť epochy popelnicových polí podle roku jejich identifikace – vývojový trend.

Graf 3. Počet jihočeských lokalit a nalezišť epochy popelnicových polí podle roku jejich identifikace a typů lokalit.

lokalitě. Bylo-li tedy např. určité hradiště známé od roku 1885, první mladobronzová keramika byla na něm získána v roce 1928 a sondážně bylo zkoumáno v roce 1947, pak je v tabulce uveden rok identifikace 1928 (resp. rozmezí 1921–1930). Čtyři lokality, označené v soupisu jako „nížinné sídliště a hrob“, jsou v této tabulce zařazeny do kategorie „rovinná sídliště“. Rovněž sídliště Rataje IV s nálezem depotu bronzové industrie je evidováno v kategorii „rovinná sídliště“. V tabulce jsou uvedena i všechna sporná naleziště či blíže neurčitelné lokality – tato kategorie „neurčených aktivit“ byla speciálně vyčleněna až pro účely tiskové verze, v původním rukopisu disertační práce byla blíže neurčitelná naleziště většinou řazena pod rovinná sídliště.

Celkový přehled počtu identifikovaných lokalit z epochy popelnicových polí v jižních Čechách v rámci jednotlivých desetiletí (poslední desetiletí je ovšem zkráceno jen do poloviny roku 2008) poskytují *grafy 1–3*. *Grafy 1 a 2* ukazují několik výrazných období terénního výzkumu jihočeských lokalit mladší a pozdní doby bronzové: první z vrcholů lze klást do 80. a méně též do 90. let 19. století, kdy bylo zejména díky J. N. Woldřichovi a J. L. Pičovi objeveno celkem 30 lokalit. Po době určité stagnace nastává další výrazný rozkvět terénních aktivit ve 20. letech 20. století, trvající pak až do 40. let (ačkoliv se sestupnou tendencí), který můžeme jednoznačně spojit s působením Bedřicha Dubského. V 50. letech je pozorovatelný určitý útlum, zato od 60. let nastává markantní nárůst, související s nástupem profesionální archeologie do našeho regionu a trvající dodnes. Zdaleka nejvyšší hodnoty pak vykazuje graf posledního desetiletí, které navíc není ještě uzavřené (2000 – polovina roku 2008).

Graf 3 znázorňuje výše prezentovaný vývojový trend terénních aktivit v souvislosti s počtem zkoumaných lokalit konkrétního druhu – v grafu nejsou uvedeny ojedinělé nálezy a kultovní areál z Cehnic I. Podobně jako z *tabulky 1* zde jednoznačně vyplývá obrat terénních aktivit od počátečního převažujícího výzkumu mohylových hrobů (zejména v 80. letech 19. století) k výzkumům rovinných sídlišť (počátky ve 20. letech 20. století, výrazný nárůst od 70. let). Zajímavý je také vývoj identifikace plochých pohřebišť, mající své dva vrcholy ve 20. a v 70. letech 20. století, zatímco v posledních desetiletích jejich objevy téměř ustaly. U hromadných nálezů představuje jejich největší evidenci závěr 19. a počátek 20. století, kdy bylo v rozmezí let 1881–1910 objeveno 12 depotů, zatímco např. v posledních 35 letech byly identifikovány v jižních Čechách pouze tři a z nich dva v roce 2007.

Neméně zajímavou stránku dějin výzkumu mladší a pozdní doby bronzové představuje vztah mezi druhem archeologické akce na určitém typu lokality a rokem provedení této akce. Tímto způsobem byly sledovány čtyři základní typy jihočeských lokalit epochy popelnicových polí, tj. rovinná a výšinná sídliště a ploché a mohylové hroby. Pod kategorií „rovinná sídliště“ byla v tomto případě zařazena i kategorie „neurčené aktivity“, které jsou z větší části pravděpodobně rovněž odrazem sídelních aktivit (nebyla zde počítána ta naleziště, jejichž charakter se jeví být spíše pohřební či zcela neurčitelný). Archeologické akce na těchto lokalitách byly kategorizovány do čtyřech skupin: 1) dokumentované výzkumy, kam byly vedle skutečně moderně vedených sondážních výzkumů, či alespoň zaměřených řezů

Rovinná sídliště

Rok archeologické akce	Dokumentovaný výzkum	Nedokumentovaný výkop	Povrchový průzkum	Nález bez okolností	Celkem akcí	Celkem zjištěných lokalit
Před 1850	0	0	0	0	0	0
1851–1860	0	0	0	0	0	0
1861–1870	0	0	0	0	0	0
1871–1880	0	0	0	0	0	0
1881–1890	0	0	0	0	0	0
1891–1900	0	0	0	0	0	0
1901–1910	0	0	0	0	0	0
1911–1920	1	0	1	0	2	2
1921–1930	2	2	1	0	5	5
1931–1940	2	4	1	1	8	8
1941–1950	5	2	1	0	8	6
1951–1960	1	3	4	0	8	5
1961–1970	3	0	18	0	21	14
1971–1980	7	1	41	0	49	38
1981–1990	12	0	38	0	50	44
1991–2000	22	0	31	0	53	40
2001–2008	9	0	54	0	63	43
2. pol. 19. st.	0	0	0	0	0	0
1. pol. 20. st.	0	7	0	0	7	4
Nezjištěno	0	2	0	0	2	1
CELKEM	64	21	190	1	276	210

Tab. 2. Přehled druhů terénních aktivit na jihočeských rovinných sídlištích mladší a pozdní doby bronzové (včetně většiny tzv. neurčených aktivit).

Výšinné lokality

Rok archeologické akce	Dokumentovaný výzkum	Nedokumentovaný výkop	Povrchový průzkum (zaměření)	Nález bez okolností	Celkem akcí	Celkem zjištěných lokalit
Před 1850	0	0	0	1	1	1
1851–1860	0	0	0	0	0	0
1861–1870	0	0	0	0	0	0
1871–1880	0	0	0	0	0	0
1881–1890	0	0	1	0	1	1
1891–1900	1	0	0	0	1	0
1901–1910	0	0	1	0	1	1
1911–1920	0	0	0	0	0	0
1921–1930	2	1	2	0	5	4
1931–1940	2	1	3	0	6	2
1941–1950	4	0	1	0	5	1
1951–1960	3	0	3	0	6	0
1961–1970	1	0	8	0	9	2
1971–1980	2	1	11	0	14	1
1981–1990	1	0	4	0	5	0
1991–2000	1	0	7	0	8	4
2001–2008	2	0	3	0	5	1
2. pol. 19. st.	0	0	0	0	0	0
1. pol. 20. st.	0	0	0	0	0	0
Nezjištěno	0	0	0	0	0	0
CELKEM	19	3	44	1	67	18

Tab. 3. Přehled druhů terénních aktivit na jihočeských výšinných lokalitách mladší a pozdní doby bronzové.

Ploché hroby

Rok archeologické akce	Dokumentovaný výzkum	Nedokumentovaný výkop	Povrchový průzkum	Nález bez okolností	Celkem akcí	Celkem zjištěných lokalit
Před 1850	0	0	0	0	0	0
1851–1860	0	0	0	0	0	0
1861–1870	0	0	0	0	0	0
1871–1880	0	0	0	0	0	0
1881–1890	0	0	0	0	0	0
1891–1900	0	1	0	0	1	1
1901–1910	0	2	0	0	2	1
1911–1920	0	0	0	0	0	0
1921–1930	5	0	0	0	5	5
1931–1940	0	3	0	0	3	3
1941–1950	1	2	0	0	3	3
1951–1960	0	0	0	1	1	0
1961–1970	3	0	1	0	4	2
1971–1980	4	0	3	1	8	3
1981–1990	2	0	1	0	3	2
1991–2000	1	0	0	0	1	0
2001–2008	0	0	0	0	0	0
2. pol. 19. st.	0	0	0	0	0	0
1. pol. 20. st.	0	0	0	0	0	0
Nezjištěno	0	0	0	0	0	0
CELKEM	16	9	5	2	32	20

Tab. 4. Přehled druhů terénních aktivit na jihočeských plochých pohřebištích mladší a pozdní doby bronzové.

Mohylové hroby

Rok archeologické akce	Dokumentovaný výzkum	Nedokumentovaný výkop	Povrchový průzkum	Nález bez okolností	Celkem akcí	Celkem zjištěných lokalit
Před 1850	0	0	0	0	0	0
1851–1860	0	0	0	0	0	0
1861–1870	0	1	0	0	1	1
1871–1880	0	3	0	0	3	1
1881–1890	4	6	0	0	10	10
1891–1900	4	3	0	0	7	3
1901–1910	0	2	0	0	2	1
1911–1920	0	2	0	0	2	2
1921–1930	3	2	0	0	5	2
1931–1940	2	1	0	0	3	3
1941–1950	0	0	0	1	1	1
1951–1960	0	1	0	0	1	0
1961–1970	2	0	1	0	3	3
1971–1980	0	0	1	0	1	0
1981–1990	0	0	0	0	0	0
1991–2000	0	0	0	0	0	0
2001–2008	0	0	2	0	2	0
2. pol. 19. st.	0	1	0	0	1	1
1. pol. 20. st.	0	0	0	0	0	0
Nezjištěno	0	2	0	0	2	2
CELKEM	15	24	3	1	43	30

Tab. 5. Přehled druhů terénních aktivit na jihočeských mohylových pohřebištích mladší a pozdní doby bronzové.

zařazeny též starší výzkumy B. Dubského, J. L. Píče, J. N. Woldřicha aj., pokud se z těchto akcí dochovaly alespoň základním způsobem kresebně či popisně zdokumentované situace; 2) nedokumentované výkopy bez bližších údajů; 3) povrchové průzkumy, tj. sběry na lokalitách, zaměření terénních relikvů, geofyzikální prospekce apod. a 4) evidence solitérních nálezů bez bližších okolností pocházející s jistotou (či alespoň s velkou pravděpodobností) z určité lokality. Pro přehlednost byly některé akce sloučeny v statisticky jedinou: pokud např. prováděl jeden archeolog na určité lokalitě jeden sondážní výzkum nepřetržitě po dobu více let, byla akce počítána za jedinou; v případě přesahu do více desetiletí byla akce uvedena jako jedna pro každé z těchto desetiletí samostatně. Pokud však v rámci jednoho desetiletí byly na jedné lokalitě prováděny dva výzkumy různými autory bez vzájemné návaznosti, byly akce odlišeny. Jestliže prováděl jeden autor na dané lokalitě současně sondážní výzkum i sběr, geodetické zaměření nebo jiný druh prospekce, byla akce evidována pouze pod kategorií „dokumentovaný výzkum“. Je přitom logické, že počet akcí dané kategorie lokalit převyšuje (např. u výšinných lokalit i několikanásobně) počet těchto lokalit.

Z podaného přehledu je patrných několik jednoznačných trendů. U obou sídlištních kategorií výrazně převažují povrchové průzkumy nad dokumentovanými výkopovými akcemi. Markantní je tento fakt zejména u rovinných sídlišť, kde počet povrchových průzkumů (190) bezmála třikrát převyšuje celkový počet dokumentovaných exkavací (64); také u výšinných lokalit je počet povrchových akcí více než dvojnásobný

(44:19). U rovinných sídlišť je výrazný nárůst akcí pozorovatelný od 60. let 20. století, přičemž jednoznačně největší počet dokumentovaných výzkumů (22) byl proveden v souvislosti se všeobecným stavebním rozkvětem v 90. letech. Ve 20. až 50. letech 20. století byla řada rovinných sídlišť narušena nedokumentovanými výkopy, v jiných obdobích tento typ aktivity na sídlištních téměř nepozorujeme. Vrchol sondážních výzkumů na výšinných lokalitách lze vidět ve 40. a 50. letech 20. století, v posledních zhruba čtyřiceti letech na nich naproti tomu výrazně stoupl počet povrchových průzkumů.

Odlišná situace je pozorovatelná u pohřebních komponent epochy popelnicových polí. Mohylové hroby byly zkoumány dokumentovanými exkavacemi i nedokumentovanými výkopy převážně v poslední třetině 19. století a ve 20. století byly na nich prováděny terénní aktivity již jen ojediněle. Plochá pohřebiště mají dva vrcholy v terénních výzkumech: jednak ve 20. letech 20. století v souvislosti s působením B. Dubského v Pootaví a pak v 60. – 70. letech téhož století v souvislosti s výzkumy A. Beneše, J. Fröhlicha, P. Brauna a J. Michálka. Je přitom příznačné, že obě tyto mladobronzové pohřební komponenty jsou v posledních letech v jižních Čechách stranou téměř všech terénních aktivit (s výjimkou několika zachycených mladobronzových hrobů zjištěných v areálech zkoumaných sídlišť: Březnice III, Křtětice I, Radčice II).

Můžeme tak shrnout, že vývoj poznání epochy popelnicových polí prošel v jižních Čechách stejně jako v jiných středoevropských regionech poměrně značnou kvantitativní i kvalitativní proměnou: od většinou nedobře dokumentovaných

výkopů v mohylách a evidencí hromadných nálezů ve druhé polovině 19. století přes první výkopy na rovinných sídlištích a plochých pohřebištích v první polovině 20. století po profesionálně vedené záchranné výzkumy a plošné odkryvy počínaje 50. a zejména 60. léty 20. století. V posledních desetiletích také výrazně vzrostl počet autorů těchto terénních aktivit, a současně tak nebývale narostlo množství hmotných pramenů. Tím naléhavěji se tak dnes jeví potřeba uceleného zpracování a vyhodnocení tohoto pramenného fondu, přičemž v posledních zhruba 10–15 letech bylo již i na tomto poli dosaženo řady dílčích výsledků.